

BİLGİ EDİNME HAKKININ SINIRLARI VE BU HAKKIN İHLALİNDE İDARE VE KAMU GÖREVLİLERİNİN SORUMLULUĞU

Ayhan KÜÇÜK*

ÖZET

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda "bilgi edinme hakkı"nın kullanılmasına dair sınırlar belirlenirken, "devlet sırrı" ve "ticari sır" gibi kullanılan muğlak ibarelerin yorumlanmasında ve hangi bilgi/belgelerin bilgi edinme hakkı sınırı kapsamında olduğu konusunda tereddütler oluşmuştur. Çalışmamızda öncelikle Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu kararları ışığında bilgi edinme hakkının sınırlarına ilişkin bu muğlak ibareler ile oluşan diğer tereddütler aydınlatılmaya çalışılmış; ardından bilgi edinme hakkı kullanımının ihlali durumunda idarenin yükümlülükleri ve sorumlu kamu görevlileri hakkında yapılacak işlemler hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Edinme Hakkı, Bilgi Edinme Hakkının Sınırları, Bilgi Edinme Hakkının İhlali, 4982 sayılı Kanun

BOUNDARIES OF RIGHT TO INFORMATION AND RESPONSIBILITY OF ADMINISTRATIONS AND PUBLIC OFFICIALS IN ITS VIOLATION

ABSTRACT

Boundaries of right to information are established in the Right to Information Act No. 4982. However, there are certain hesitations in the interpretation of ambiguous phrases like "state secret" and "trade secret" and as to which information and documents are within the scope of right to information. This study tries to clarify vague phrases related to the boundaries of right to information and eliminate other hesitations in the light of the decisions of the Board for the Evaluation of Requests for Information. Then, it provides information on the obligations of administrations and the procedures applicable for responsible public officials, in cases where the right to information is violated.

Keywords: Right to Information, Boundaries of Right to Information, Violation Of Rights to Information, Law No. 4982

* Başbakanlık Müfettiş Yardımcısı

1. GİRİŞ

Demokratik ülkelerde, bilgi edinme hakkı, temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bağlamında vazgeçilmez haklardan biri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, bireylerin, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen iş ve işlemlerle ilgili olarak bilgi edinebilmesi, kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanması bakımından büyük öneme sahiptir.

Demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün gereklerinden olan bilgi edinme hakkı, bireylere daha yakın bir yönetimi, halkın denetimine açıklığı, şeffaflığı sağlama işlevlerinin yanı sıra halkın Devlete karşı duyduğu kamu güvenini daha yüksek düzeylere çıkarmada önemli bir rol oynasa da, kamu düzeninin istikrarı ve bir hürriyetin diğerini yok etmemesi için bu hakkın kullanılmasında da bir sınır çizilmesi gerekmektedir. Nitekim, yasa koyucu tarafından hakkın kullanımının sınırları belirlenmiştir. Fakat ilgili mevzuatta bu sınırlar belirlenirken, “devlet sırrı” ve “ticari sır” gibi muğlak ibarelerin kullanılmasının yanı sıra hangi bilgi/belgelerin bilgi edinme hakkı sınırı kapsamında olduğu konusunda tereddütler oluşmuştur.

Kapsam konusunda tereddütler söz konusu olsa da, bilgi vermekle yükümlü olan idare ve bu yükümlülüğün yerine getirilmesinde görevli memur ve diğer kamu görevlileri bilgi edinme hakkı kapsamında mevzuatın kendilerine yüklediği sorumluluklar içerisinde hareket etmeye ve ilgili mevzuatın uygulamasına yönelik gerekli dikkat ve özeni göstermeye mecburdurlar. Aksi durumda hem idarenin hem de ilgili kamu görevlilerinin sorumluluğu bulunmaktadır.

Çalışmamızda, öncelikle bilgi edinme hakkına ilişkin yasal düzenlemeler ile bilgi edinme hakkının kullanımıyla ilgili usul ve esaslar ele alınacak, sonrasında Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) kararları ışığında bilgi edinme hakkının sınırları tespit edilerek düzenlemelerdeki muğlak ibareler sonucu ortaya çıkan tereddütler aydınlatılacak, ardından bu hakkın kullanımıyla ilgili olarak kamu idare ve görevlilerine düşen görev ve sorumluluklar incelenecektir.

2. MEVZUATIMIZDA BİLGİ EDİNME HAKKI VE KULLANILMASI

1982 Anayasasında yer alan bazı hükümlerin dolaylı yoldan bilgi edinme hakkına dayanak teşkil ettiği söylenebilirse de, 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan Anayasa değişikliğine dair referanduma kadar doğrudan bir

düzenleme yapılmamıştır. Referandum sonucunda Anayasa'nın 74. maddesinin kenar başlığı VII. *"Dilekçe hakkı"* iken; VII. *"Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı"* şeklinde değiştirilmiş, maddeye *"Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir"* hükmü ilave edilmek suretiyle bilgi edinme hakkı ile ilgili temel düzenleme oluşturulmuştur.

Bununla birlikte, Anayasa'ya anılan hükmün girmesinden önce; Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde 24.04.2004 tarihinde yürürlüğe giren *"4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu"* (BEHK) çıkartılmıştır. Bu Kanun ile kişilerin bilgi edinme hakkı kullanımına ilişkin esas ve usuller düzenlenmiş olup, Kanunun uygulanmasını gösteren *"Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik"* (Uygulama Yönetmeliği) bulunmaktadır.

4982 sayılı Kanunun 12. maddesi ile bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine, verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek üzere; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) oluşturulmuş ve *"Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik"* ile Kurulun görev ve çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Son olarak ise, Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişilerin, 4982 sayılı Kanun ve buna bağlı Yönetmelik hükümlerinden yararlanarak gerçekleştirecekleri bilgi edinme başvurularında, karşılıklılık ilkesi kapsamında bulunan ülkelerin belirlendiği *"4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Buna Bağlı Yönetmelik Uyarınca Karşılıklılık İlkesi Kapsamında Bulunan Ülkeler Hakkında Tebliğ"* 17.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Anayasanın ilgili maddesi ve 4982 sayılı Kanun uyarınca herkes kendileriyle ilgili olsun veya olmasın mevzuat dâhilinde belirlenen sınırlar çerçevesinde bilgi edinme hakkına sahiptir. Ancak, Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, 4982 sayılı Kanun hükümlerinden yararlanırlar.

Bu hakkın kullanılmasında öne çıkan temel düzenleme, idarenin, görevi gereği sahip olduğu ya da olmak zorunda bulunduğu bilgi/belgeleri talepte bulunan kişilerle paylaşmasının zorunlu olmasıdır (Çolak, 2005: 39).

Kanun'da idare tarafından hazırlanan şekilde bir ibare bulunmadığından erişimin kapsamının hem idare tarafından hazırlanan hem de idareye gönderilen bilgi/belgelerin olduğu anlaşılmaktadır (Şavran, 2006: 97-98).

Bilgi edinme hakkı; idareye yapılacak ve başvuru sahibinin adı ve soyadını, imzasını, adresini, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren yazılı bir başvuru dilekçesi ile kullanılabilir (BEHK m.6). Başvurular, bizzat başvuru sahibi tarafından yapılabileceği gibi veli, vasi ya da vekil aracılığıyla da kullanılabilir (Yıldırım, 2003: 50).

İdareler, başvuru talebinin konusu olan olumlu ya da olumsuz cevabı, bilgiyi talep eden kişiye 15 iş günü içinde iletmek zorundadır. Kanunda belirtilen nedenlerin gerçekleşmesi durumunda ise en fazla 30 iş gününde istenilen bilgi/belge kişiye verilmelidir. Bu durumda dahi sürenin uzatılması ve bunun gerekçesi başvuru sahibine yazılı olarak ve 15 iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilir (BEHK m. 11).

İdarenin başvurucuya sözlü cevap verme hakkı ya da yetkisi yoktur. Özellikle başvurusu olumsuz karşılanan bireye, başvurunun reddedilme sebepleri gerekçeleriyle birlikte ve bu ret cevabına dair başvurulacak hukuki yol açıklanarak bilgilendirme yapılmalıdır (Şavran, 2006: 97-98). BEDK da bu hususla ilgili olarak başvurusu reddedilen kişiye cevabi olarak sadece Kanun ya da Yönetmeliğin ilgili maddesinin yazılmasının yeterli olmadığını belirtmektedir¹.

Kanunun amacına bakıldığında, idarenin başvuruya karşı sessiz kalma hakkı yoktur. Uygulama Yönetmeliğinin 24. maddesinde 15 iş günü veya bazı hallerde 30 iş günü içinde başvuru sahibine olumlu veya olumsuz herhangi bir cevap verilmemesi halinde başvurunun 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun (İYUK) 10. maddesi uyarınca 60 günün geçmesiyle reddedilmiş sayılacağı hükme bağlamıştır (Kaya, 2005: 248).

Başvurucu, yargı yoluna başvurmadan önce dava açma süresinin başladığı tarihten itibaren 15 gün içinde BEDK'ya yazılı olarak da itiraz edebilir. Kurul, bu konudaki kararını 30 iş günü içinde verir. Kurula itiraz, başvuru sahibinin idari yargıya başvurma süresini durdurur²

¹ BEDK'nın 22.11.2004 tarih ve 2004/183 sayılı kararı

² BEDK'nın 25.10.2004 tarih ve 2004/148 sayılı kararı

3. BİLGİ EDİNME HAKKININ SINIRLARI

Yasa koyucu bilgi edinme hakkını düzenlerken, kamu yararı ve diğer kişilerin yararlarını dikkate alarak, hakkın kullanımının sınırlarını belirlemiştir. Bilgi edinme hakkına sınır getirilirken isabetli olan, bu düzenlemenin kanunla yapılmasıdır. Bu şekilde gizli kalması gereken bilgi/belgelerin neler olduğuna karar verilmesi idarenin takdir yetkisine bırakılmamıştır (Duran, 1998: 29).

Bilgi edinme hakkı konusunda en önemli sorun erişilemeyecek bilgi/belgelerin nelerden oluşacağıdır (İyimaya, 2003: 43). Ülkemizde konuya ilişkin var olan sınırlama sebeplerine geçmeden önce, bilgi edinme hakkı kanununa sahip diğer ülkelerdeki sınırlamaların da “milli savunma, dış ilişkiler, ülkenin ekonomik çıkarı, özel yaşamın gizliliği, ticari sırlar” gibi hususlarda olduğunu belirtmek gerekir (Kaya, 2005: 251).

Ülkemizde “bilgi edinme hakkı” anayasal dayanağı olan temel bir hak olarak düzenlenmiş olması nedeniyle, öncelikle Anayasanın 14. maddesi uyarınca bu hak da Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Bunun yanı sıra yine Anayasa’nın 13. maddesine göre, bu hak, özüne dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu temel düzenleme çerçevesinde, 4982 sayılı Kanun ve Uygulama Yönetmeliği’nde bilgi edinme hakkının sınırları belirtilmektedir. Kanunun Dördüncü Bölümünde 15. maddeden 28. maddeye kadar bilgi edinme hakkının sınırları gösterilmiştir.

3.1. Yargı Denetimi Dışında Kalan İşlemler

Anayasa’da üç hal için yargı denetimi istisnası getirilmiştir. Bunlar; son yapılan Anayasa değişiklikleri sonrasında Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki tüm kararları ve terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararları dışındaki tüm Yüksek Askeri Şura kararlarıdır.

Kanunun 15. maddesi uyarınca yargı denetimi dışında kalan işlemler bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuş, fakat yargı denetimi dışında kalan idari işlemlerden kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar, Kanun kapsamına dahil edilmiştir. Nitekim, son yapılan

Anayasa değişikliği de bu istisnanın sınırını destekleyecek mahiyettedir. BEDK'nın kurum ve kuruluşların kendi personeli hakkında sahip oldukları bilgi/belgelerin üçüncü kişilere karşı gizli tutulması, ancak bu bilgi/belgeler ilgili kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise o kişiye açık olması gerektiği yönünde görüşleri bulunmaktadır³.

3.2. Devlet Sırrına İlişkin Bilgi ve Belgeler

Kanunun 16. maddesi ile açıklanması halinde Devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla Devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi/belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuştur.

“Devlet sırrı”nı tanımlayan mevcut bir düzenleme olmamakla birlikte, henüz tasarı halindeki “Devlet Sırrı Kanunu”na göre, Devlet sırrı; açıklanması veya öğrenilmesi, Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek ve bu nedenlerle niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgi/belgelerdir. Anılan Tasarı’da bilgi/belgelere devlet sırrı niteliğini verme yetkisinin, Başbakan’ın başkanlığında; Adalet, Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri bakanlarından oluşan “Devlet Sırrı Kurulu”na ait olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanununun (CMK) 47. maddesine göre devlet sırrı, “açıklanması, devletin dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine zarar verebilecek; Anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgilerdir”.

BEDK, Kanunda sayılan istisna hükümleri arasında doğrudan doğruya gizlilik kaydı taşıyan belgelerin bilgi edinme başvurularına açık olmadığına dair bir hüküm yer almadığını ve gizlilik kaydının tek başına bilgi edinme başvurusunun reddedilmesinin gerekçesi olarak kabul edilmeyeceğine dikkat çekmiştir.⁴ Her ne kadar anılan Tasarı’da Devlet sırrına ilişkin bir tanım yapılmış olsa da 16. madde ile ilgili somut kıstaslar bulunmadığından BEDK tarafından her olay için o olaya özgü yorum yapma yolu seçildiği görülmektedir.

BEDK; Türkiye’nin stoklarında ve toprağa döşeli ne kadar mayın bulunduğu, mayın olduğu bilinen veya mayın olduğundan şüphelenilen alanların nerelerde bulunduğu, bugüne kadar ne kadar mayın imha edildiği, mayın-

³ BEDK’nın 26.09.2007 tarih ve 2007/1017 sayılı kararı

⁴ BEDK’nın 18.05.2005 tarih ve 2005/358 sayılı kararı

ların imhasına ilişkin bir program ve bu programa ilişkin bir takvimin olup olmadığına⁵ ve muhtelif tarihlerde Türkiye-Yunanistan arasında her iki ülkenin birbirine verdiği notalara⁶ ilişkin bilgi taleplerinin devlet sırrına ilişkin olması nedeniyle bilgi edinme hakkı kapsamı dışında olduğuna karar vermiştir.

Diğer taraftan, Kurul, yine mevcut olayın niteliğine göre yaptığı değerlendirme sonucunda, ilgili kişinin görevinden uzaklaştırılmasına ilişkin müfettiş raporu,⁷ öğretim üyeliği kadrosuna atanabilmesine dayanak teşkil eden jüri raporu,⁸ ve sınav kağıdı kopyasını⁹ devlet sırrına ilişkin bilgi/belgelerden saymamıştır.

3.3. Ülkenin Ekonomik Çıkarlarına İlişkin Bilgi/Belgeler

Kanunun 17. maddesi uyarınca açıklanması ya da zamanından önce açıklanması halinde, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi/belgeler, Kanun kapsamı dışındadır.

“Ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verme” ve “haksız rekabete ve kazanca sebep olan” kavramlarının çok soyut olduğu mutlaka içlerinin doldurulması gerektiği ve bu görevin de kanunun mevcut hali ile kalması durumunda BEDK veya yargıya düştüğü genel olarak söylenmektedir (Hız ve Yılmaz, 2004: 106). Bununla birlikte, kanun kapsamında önceden öğrenilecek kimi bilgiler haksız kazançlara neden olabilecektir. Örneğin, muz ithalatının bir gece için serbest bırakılması veya devalüasyon kararının önceden bilinmesi ülkemizde geçmişte olan ve kimi kişilerin bir gecede çok büyük haksız kazançlar sağlamasına neden olan uygulamalardır (Mastı, 2008: 139).

BEDK konu ile ilgili az sayıda verdiği kararlarında bu sınırı aydınlatmaya, somutlaştırmaya çalışmıştır. BOTAŞ Genel Müdürlüğü'ne Kerkük Yumurtalık Ham Petrol Boru Hattı'ndan 2006 yılı Nisan-Mayıs aylarındaki hangi günlerde ham petrol sevkiyatının gerçekleştirildiği şeklinde yapılan talebi 17. madde kapsamında olduğu gerekçesi ile reddetmiştir¹⁰. Ancak, diğer bir kararında ise; kamu otoritelerinin imza ettiği uluslararası

⁵ BEDK'nın 11.02.2005 tarih ve 2005/98 sayılı kararı

⁶ BEDK'nın 27.05.2010 tarih ve 2010/880 sayılı kararı

⁷ BEDK'nın 11.02.2005 tarih ve 2005/95 sayılı kararı

⁸ BEDK'nın 18.05.2005 tarih ve 2005/358 sayılı kararı

⁹ BEDK'nın 12.09.2007 tarih ve 2007/963 sayılı kararı

¹⁰ BEDK'nın 04.03.2010 tarih ve 2010/289 sayılı kararı

anlaşmaların kamuoyunun bilgisine sunulmasının şeffaf ve hesap verebilir devlet anlayışının gereği olması ve idarenin işlem ve eylemlerinden etkilenen kişilerin, bu işlem ve eylemlerin hukuki dayanaklarını bilmelerinin temel hakları olması nedeniyle; kişiye anlaşmanın verilmesinin gerektiği belirtilmiştir.¹¹

3.4. İstihbarata İlişkin Bilgi/Belgeler

Kanunun 18. maddesi ile, kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte olanlar hariç sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi/belgeler, Kanun kapsamı dışında bırakılmıştır. Yönetmeliğin 29. maddesinde de bu konuda uygulanacak usul belirlenmiştir. Buna göre; sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi/belgeler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte olup, ilgilisi hakkında bir işleme dayanak teşkil etmek üzere işlenmiş veya değerlendirilmiş ise, başvuruların bizzat ilgilisi veya vekili tarafından söz konusu araştırma veya soruşturmanın yapılmasını talep eden kurum veya kuruluşun bilgi edinme birimine yapılması suretiyle istenebilir ve başvuruya erişim bu kurum veya kuruluşça sağlanır.

Bu düzenleme ile kişiler; istihbarat birimleri tarafından kişilikleri, ekonomik durumları, yaşam tarzları, geçmişleri, sosyal konumları, ilişki içinde oldukları kişiler, buldukları yerler gibi konularda toplanan her türlü bilgi/belgelere ulaşma ve doğruluğunu kontrol edebilme imkânına kavuşmuştur (Kaya, 2005: 261). Bu kapsamda, BEDK, askeri okullardan çıkarılma gerekçeleri,¹² meslekten çıkarılmaya ilişkin YAŞ kararı¹³ ile göreve başlatılmama nedeni olan güvenlik soruşturmasına ilişkin¹⁴ bilgi/belgeler ile tayine gerekçe oluşturan valilik yazısının¹⁵ başkaca bir istisnaya girmiyor ise, ilgili kişinin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte olduğundan erişime açılması gerektiğini belirtmiştir.

¹¹ BEDK'nın 18.08.2005 tarih ve 2005/579 sayılı kararı

¹² BEDK'nın 20.9.2004 tarih ve 2004/104 sayılı ve 13.05.2010 tarih ve 2010/826 sayılı kararları

¹³ BEDK'nın 30.12.2010 tarih ve 2010/2122 sayılı kararı

¹⁴ BEDK'nın 27.09.2004 tarih ve 2004/114 sayılı kararı

¹⁵ BEDK'nın 10.01.2005 tarih ve 2005/9 sayılı kararı

3.5. İdari Soruşturmaya İlişkin Bilgi ve Belgeler

Kanunun 19. maddesi ile, kurum ve kuruluşların yetkili birimlerince yürütülen idarî soruşturmalarla ilgili olup, açıklanması veya zamanından önce açıklanması hâlinde; a) kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak, b) kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını ya da güvenliğini tehlikeye sokacak, c) soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek, d) gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek bilgi/belgeler, Kanun kapsamı dışında bırakılmıştır. Bunun anlamı bu haller dışındaki hallerde idari soruşturmaya konu olan bilgi/belgeler talep sahibine verilebilecektir. Ayrıca düzenleme, 'yürütülen idari soruşturma' ifadesini kullandığına göre, bitmiş idari soruşturmalar bu madde kapsamında olmayacaktır (Hız ve Yılmaz, 2004: 108).

BEDK, idari soruşturmaya konu olan bilgi/belgelerin başvuru sahiplerine verilmesinde; bütün soruşturma raporlarının ilgilileri haricinde herkese kapalı tutulmasının, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun şekilde kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarını amaç edinmiş olan ve genel olarak başvurularda ilgililik şartı aramayan 4982 sayılı Kanunla bağdaşmayacağını değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra, anılan değerlendirmenin, her raporun herkese açık olması gerektiği yönünde anlaşılmasını gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak, kamusal niteliği haiz bir inceleme veya soruşturmanın başlatılmasını temin ettiği -ihbar veya şikâyet yoluyla- resmen anlaşılan başvuru sahiplerinin söz konusu inceleme veya soruşturma evrakına erişim taleplerinin, ilgililik şartı aranmaksızın değerlendirilmesi, kamusal niteliğin söz konusu olmadığı durumlarda ise, ihbarcı veya şikâyetçi sıfatına ek olarak, inceleme veya soruşturmanın neticesinden etkilenen sıfatının da söz konusu evraka erişim açısından başvuru sahiplerinde aranması, her iki durumda da talep konusu evrak içeriğinin, ayrıca 4982 sayılı Kanunda düzenlenmiş olan istisnalar ve Kanunun 9. maddesi çerçevesinde değerlendirilmesi ve buna göre erişime açılması veya kapatılması gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla, soruşturma raporlarına ait eklerin, özelde ifade ve savunma tutanaklarının, 4982 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde erişime tamamen açık oldukları veya tamamen kapalı oldukları yolunda genel bir yorumun yapılmasının

mümkün olmadığı, ilgili kurum ve kuruluşların, her başvuru için ayrı bir değerlendirme yapmak suretiyle uygulamaya gitmek durumunda olduğunu vurgulamıştır¹⁶.

BEDK'nın başka bir kararında¹⁷ ise, hakkında inceleme/soruşturma raporu düzenlenen başvuru sahibine kendisi ile ilgili olan kısımların; diğer şahıslarla ilgili olan yerler ve gerek tanık, şikâyetçi ve gerekse diğer sıfatlarla ifade vermiş olan ifade sahiplerinin kimlik bilgileri ile kimliklerinin tespitine imkân veren her türlü bilgi ve ifade karartılmak suretiyle verilmesi, diğer bir kararında¹⁸ da şikâyet dilekçelerinden sadece asılsız çıkanların başvuru sahibinin erişimine sunulması gerektiği belirtilmiştir.

3.6. Adli Soruşturma ve Kovuşturmaya İlişkin Bilgi ve Belgeler

Kanununun 20. maddesinde adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin olup açıklanması veya zamanından önce açıklanması halinde; a) suç işlenmesine yol açacak, b) suçların önlenmesi ve soruşturulması ya da suçluların kanuni yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek, c) yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek, d) hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlal edecek, nitelikteki bilgi/belgeler, bilgi edinme başvurusu kapsamı dışında bırakılmıştır. Aynı madde uyarınca CMK, HUMK ve İYUK ile diğer özel kanun hükümleri saklıdır.

Adli soruşturmaya ilişkin kararların ilgisine verilmesinde BEDK'nın kesin olarak kabul ettiği bir kıstas vardır ki, bu da üçüncü kişiler hakkındaki bilgi/belgelerin çıkarıldıktan sonra ilgisine verilmesidir (Güney vd, 2004: 147-148). BEDK, itiraz sahibinin talep ettiği hakkındaki arama kararının hangi konuyla ilgili olduğuna ilişkin belgenin¹⁹, tutuklama kararı ya da tazyikat olup olmadığına ilişkin bilgi ve dayanağını gösteren belgelerin,²⁰ başvuru sahibinin hakkında suç duyurusuna ilişkin yazılan mektup dahil, Cumhuriyet Başsavcısına verilen ifade tutanakları, devam eden süreçteki diğer tüm soruşturma tutanakları ile bağlantılı dokümanların²¹ verilmesini uygun

¹⁶ BEDK'nın 18.06.2010 tarih ve 2010/887 sayılı kararı

¹⁷ BEDK'nın 27.05.2010 tarih ve 2010/891 sayılı kararı

¹⁸ BEDK'nın 12.08.2010 tarih ve 2010/1374 sayılı kararı

¹⁹ BEDK'nın 10.1.2005 tarih ve 2005/6 sayılı kararı

²⁰ BEDK'nın 15.06.2005 tarih ve 2005/444 sayılı kararı

²¹ BEDK'nın 29.08.2006 tarih ve 2006/661 sayılı kararı

görmemiştir. Tam aksi yönde bazı kararlarında ise; idari soruşturmaların tamamlanmış olup kendisi hakkında tanzim edilen müfettiş raporları ile müfettiş görevlendirme onaylarının, adli soruşturmaya konu olsa bile, üçüncü kişilerle ilgili bilgiler çıkarıldıktan sonra verileceği belirtilmiştir.²²

3.7. Özel Hayatın Gizliliği

Kanunun 21. maddesi ile kişinin izin verdiği hâller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması hâlinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi/belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuştur. Ancak kamu yararının gerektirdiği hâllerde, kişisel bilgi/belgeler, kurum ve kuruluşlar tarafından, ilgili kişiye en az 7 gün önceden haber verilerek yazılı rızası alınmak koşuluyla açıklanabilecektir.

BEDK; itiraz konusu ilköğretim kurumuna yapılan başvuruda okulun yerleştirme komisyonu başkan ve üyelerinin ad ve soyadları, okulun kayıt yaptığı bölgelerin isim ve adresleri ile okula başvuran ve kesin kayıt yaptıran aday sayısı, adayların ikametlerinin bulunduğu semtler, diploma puanları gibi bilgileri anılan madde ile getirilen sınır kapsamında görmezken, aynı dönemde kesin kayıt yaptıran öğrencilerin ikametgâh adresleri ve doğum tarihlerinin bildirilmesi,²³ disiplin cezası almış olan son sınıf öğrencilerden hangilerinin disiplin cezalarının silindiği şeklindeki talep ile erişilmek istenilen bilgilerin²⁴ 21. madde kapsamında bulunduğunu değerlendirmiştir.

BEDK, İdare'den ihale sürecinde yer alan "ilgili firmaların adreslerinin verilmesi"²⁵ ve "sicil numaralarının verilmesi"²⁶ talepleri ile "tapu sicili ile ilgisini kanıtlayamayan kişinin talebini"²⁷ bu kapsamda görerek başvuruları reddetmiştir. Bununla birlikte, Kurul; üçüncü kişilere ait; yardımcı doçentlik kadrosuna yeniden atanmaya ilişkin jüri raporlarının, doçentlik sınavı jüri listesinin,²⁸ düzenli şekilde aylık döner sermaye alan akademik ve idari

²² BEDK'nın 11.2.2005 tarih ve 2005/116 sayılı ile 14.05.2009 tarih ve 2009/507 sayılı kararları

²³ BEDK'nın 07.01.2010 tarih ve 2010/28 sayılı kararı

²⁴ BEDK'nın 16.09.2010 tarih ve 2010/1517 sayılı kararı

²⁵ BEDK'nın 14.10.2010 tarih ve 2010/1732 sayılı kararı

²⁶ BEDK'nın 30.09.2010 tarih ve 2010/1608 sayılı kararı

²⁷ BEDK'nın 31.8.2004 tarih ve 2004/56 sayılı kararı

²⁸ BEDK'nın 25.10.2004 tarih ve 2004/140 sayılı kararı

personelerle ait ücret bordrolarının,²⁹ ataşe yardımcısı adayı olan başvurana ataşe yardımcılarının seçildiği komisyon kararlarının³⁰ kamusal bilgi olması ayrıca kişilerin özel hayatına ve mesleki değerlerine haksız müdahale oluşturacak nitelikte bilgi/belgelerden olmaması nedeniyle erişime açılması gerektiğini vurgulamıştır.

3.8. Haberleşmenin Gizliliği

Haberleşme; yazışma, mektup, telefon, telsiz, teleks, e-mail vb. gibi her çeşit yol ve araç ile kişiler arasında gerçekleşen iletişimi ifade eder. Haberleşmede kural, hak öznesinin dilediği kişilerle dilediği biçimde haberleşmesinin engellenmemesi ve bu haberleşmelerin, ilgililerin izin ve onayı olmadıkça üçüncü kişilerin müdahalesinden korunmasıdır (Kabaoglu, 1989;297).

Kanunun 22. maddesinde yer alan bir diğer istisna ise, haberleşmenin gizliliği esasını ihlal edecek bilgi/belgelerdir. Anayasa'nın 22. maddesinin "*Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.*" hükmüne paralel bir şekilde bilgi edinme hakkına istisna getiren düzenleme ile Anayasa'ya uygun olarak haberleşmenin korunması amaçlanmıştır (Kaya, 2005: 275).

BEDK bu sınır ile verdiği kararında; TBMM soruşturma komisyonunca Ziraat Bankası'na yazılan ve başvuranın banka hakkında asılsız iddialarda bulunduğuna ilişkin yazı ve raporun, 4982 sayılı Kanun'un idari soruşturmaya ilişkin bilgi/belgelerin bu kapsamda değerlendirilemeyeceğini belirterek erişime açılması gerektiğini ifade etmiştir.³¹

3.9. Ticari Sır

Kanunun 23. maddesi uyarınca Kanunlarda ticari sır olarak nitelenen bilgi/belgeler ile, kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması şartıyla sağlanan ticari ve mali bilgiler, Kanun kapsamı dışındadır.

Ticari Sır, Banka Sırrı ve Müşteri Sırrı Hakkında Kanun Tasarısında "Ticari Sır" tanımı yapılmıştır. Buna göre, "Ticari Sır"; bir ticarî işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer

²⁹ BEDK'nın 20.12.2004 tarih ve 2004/217 sayılı kararı

³⁰ BEDK'nın 06.05.2005 tarih ve 2005/328 sayılı kararı

³¹ BEDK'nın 20.09.2004 tarih ve 2004/82 sayılı kararı

görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, özellikle rakipleri tarafından öğrenilmesi halinde zarar görme ihtimali bulunan ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken, işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan; iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, mali, iktisadi, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağırları, izne tâbi veya tâbi olmayan sözleşme bağlantılarına ilişkin veya bu gibi bilgi ve belgelerdir.

BEDK, TMSF tarafından yönetim ve denetimine el konulan şirketlerinin satışına ilişkin olarak hazırlanan değerlendirme raporunu,³² Türk Telekomünikasyon A.Ş.'nin ISS internet abonelerinin sayısını,³³ ticari sır saymıştır. Ayrıca, yurt dışı internet çıkışlarını sağlayan cihazların hangi noktalardaki hangi cihazlara bağlı olarak çalıştığına ilişkin bilgilerin ulusal networkun ve sistemlerin güvenliği nedeniyle yine ticari sır kapsamında olduğunu belirtmiştir³⁴. Ancak, banka ihale promosyon sözleşmelerinin, kurum çalışanları açısından, ticari sır olarak istisnaya tabi tutulamayacağını belirtmiştir³⁵. Ayrıca, Kurul, PTT Başmüdürlüğüne ait bilânçolar ve ekleri, misafirhane ve sosyal tesislerden elde edilen gelirler, yakıt, su, elektrik vb. giderleri, özel ve müteahhit firma isimleriyle birlikte bu firmalara ödenen para miktarlarını kapsayan bilgi/belgelerin bir kamu kuruluşunun yaptığı alımlar, giderler ve ödemelerle ilgili olduğundan, ticari sır sayılabilecek bir husus bulunmadığına karar vermiştir³⁶.

Kurul, özellikle ihalelere dair talepleri 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 61. maddesinde belirlenen ve ticari sır olarak nitelendirilebilecek bilgi/belgeleri esas almak suretiyle değerlendirmektedir.³⁷ Anılan maddede ise, isteklilerin iş ve işlemleri ile tekliflerin teknik ve malî yönlerine ilişkin olarak gizli kalması gereken bilgi/belgelerle işin yaklaşık maliyetinin açıklanmayacağı belirtilmektedir.

³² BEDK'nın 12.08.2010 tarih ve 2010/1447 sayılı kararı

³³ BEDK'nın 11.10.2004 tarih ve 2004/121 sayılı kararı

³⁴ BEDK'nın 11.02.2005 tarih ve 2005/80 sayılı kararı

³⁵ BEDK'nın 07.01.2010 tarih ve 2010/4 sayılı kararı

³⁶ BEDK'nın 27.04.2005 tarih ve 2005/275 sayılı kararı

³⁷ BEDK'nın 16.04.2009 tarih ve 2009/440 sayılı kararı

3.10. Fikir ve Sanat Eserleri

Kanunun 24. maddesinde “Fikir ve sanat eserlerine ilişkin olarak yapılacak bilgi edinme başvuruları hakkında ilgili kanun hükümleri uygulanır” denilmek suretiyle, fikir ve sanat eserlerinin tamamını bu kanun kapsamı dışında değerlendirmeye tabi tutmuştur. Bu hüküm, fikir ve sanat eserlerinin niteliğinden kaynaklanan zorunlu bir düzenleme olup, bu konuda 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri geçerlidir.

BEDK, “Allianoi Termal” yerleşkesine ilişkin koruma projesi ve raporunun verilmesine ilişkin talebi proje müellifi bulunması nedeniyle anılan belgelerin 24. madde kapsamında olduğu değerlendirmesi yaparak reddetmiştir³⁸. Diğer taraftan, Kurul'a göre sınav soruları gerek 4982 sayılı Kanun'da gerek başka bir mevzuatta yer alan herhangi bir sınırlamaya girmemektedir. Bu nedenle MEB Personel Müdürlüğü görevde yükselme sınav sorularının³⁹, KPSS soru ve cevap anahtarının⁴⁰, ÖSYM tarafından yapılan icra müdür ve icra müdür yardımcılığı sınavı soru ve cevap anahtarı ile başvuranın sınav kâğıdının⁴¹ erişime açılması gerekir. İdari yargı yerleri de sınav sorularına ilişkin bilgi/belgelerin fikir ve sanat eserleri kapsamında olduğunu kabul etmekle beraber, bu durumun söz konusu belgelerin eser sahibinin rızası dışında çoğaltılması ve yayımlanmasını yasakladığını, buna karşın eserin gizli olduğu anlamına gelmediğini kabul etmektedir⁴²

3.11. Kurum İçi Düzenlemeler

Kanunun 25. maddesi ile kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi/belgeleri, bilgi edinme hakkının kapsamı dışında bırakılmıştır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklı olduğu ayrıca vurgulanmıştır ki buna yönelik çok sayıda BEDK kararları mevcuttur.⁴³ Genellikle iç genelge, emir ve talimatlar olarak adlandırılan bu düzenlemelerde; kişilere bir anlamda ilgili

³⁸ BEDK'nın 04.11.2010 tarih ve 2010/1755 sayılı kararı

³⁹ BEDK'nın 20.09.2004 tarih ve 2004/78 sayılı kararı

⁴⁰ BEDK'nın 20.09.2004 tarih ve 2004/77 sayılı kararı

⁴¹ BEDK'nın 20.09.2004 tarih ve 2004/78 sayılı kararı

⁴² Ankara 10. İdare Mahkemesi'nin 03.07.2005 tarih ve 2005/308 Esas sayılı kararı

⁴³ BEDK'nın 02.12.2010 tarih ve 2010/1923 sayılı, 11.11.2010 tarih ve 2010/1824 sayılı ve 04.03.2010 tarih ve 2010/375 sayılı kararları

olma şartı getirerek, sadece o kurumda çalışan ve söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakkını kabul etmiştir.

BEDK bir kararında, Türk Hava Yolları A.O. Genel Müdürlüğü'nden talep edilen özür, eski hükümlü ve terör mağduru çalıştırma zorunluluğu uyarınca kaç kişi çalıştırdığına ilişkin bilginin kamuoyunu ilgilendirmesi nedeniyle kurum içi düzenleme kapsamında görmemiştir.⁴⁴ Diğer bir kararda ise, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, Türkiye'den sınır dışı edilme işlemine konu olan bazı yabancılar ile söz konusu yabancılarla ilişkin işlemlerde izlenecek yöntemlere ilişkin 12 sayılı Genelgesinin, 25. madde uyarınca, kurum ve kuruluşların kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenleme olduğu değerlendirilmiştir.⁴⁵

3.12. Kurum İçi Görüş, Bilgi Notu ve Tavsiyeler

Kanunun 26. maddesi uyarınca, Kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere, elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi/belgeler, kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça bilgi edinme hakkı kapsamındadır. Ancak, bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, tıbbi, mali, hukuki ve benzeri uzmanlık alanlarında yasal olarak görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, birim ya da kurumların görüşleri, kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi kaydıyla bilgi edinme istemlerine açıktır.

BEDK; Vatandaşlık Müdürünün görevinden alınarak Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne uzman olarak atanmasının dayanağı olan değerlendirme belgesi ve özel gizli raporun,⁴⁶ başvuru sahibi hakimın Müfettişlerce hakkında düzenlenen hal kağıdının sonucu ile tüm içeriğine (müfettiş hal kağıdı)⁴⁷ ilişkin diğer belgelerin verilmesi taleplerini Kanunun 26. maddesi uyarınca uygun görmüştür.

3.13. Tavsiye ve Mütalaa Talepleri

Kanunun 27. maddesi ile tavsiye ve mütalaa talepleri Kanun kapsamı dışında bırakılmıştır. Burada kastedilen "tavsiye talebi", başvuru sahiplerinin

⁴⁴ BEDK'nın 07.12.2005 tarih ve 2005/882 sayılı kararı

⁴⁵ BEDK'nın 04.11.2010 tarih, bila sayılı kararı

⁴⁶ BEDK'nın 01.02.2006 tarih ve 2006/32 sayılı kararı

⁴⁷ BEDK'nın 07.11.2007 tarih ve 2007/1197 sayılı kararı

belli bir konuda ne yapmaları ya da nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin idareden kendilerine tavsiyede bulunmasını istemelerine ilişkin başvurulardır. Vatandaşlar bu tarz taleplerini 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun çerçevesinde idareye yöneltebilirler. “Mütalaa talebi” ise idarenin kayıtlarında yer almadığı halde belli bir konuda yorum yapmasını gerektirecek nitelikteki başvurular anlamındadır. Örneğin, “herhangi bir Kanunun belli bir maddesinden ne anlamak gerektiğini” idareye soran bir vatandaş, idareden “mütalaa talebinde” bulunmuş olacaktır (Küçük, 2011: 80). Bu tarz talepler de yine 3071 sayılı Kanun çerçevesinde idareye yöneltilebilecektir.

Diğer taraftan, bir kamu kurum veya kuruluşunun faaliyetlerini yürütürken bir başka kişi ya da kurumdan resmen aldığı bir “mütalaa (görüş) belgesi” bulunuyor ve bu belge kurum kayıtlarına geçmiş ise, bu tür mütalaa belgeleri 4982 sayılı Kanunun 26. maddesi kapsamında değerlendirilecektir.

BEDK, Adalet Bakanlığına başvurarak eğitim süreci boyunca, yerleştirildiği fakültenin bulunduğu ilde bulunan bir Ceza İnfaz Kurumuna geçici görevle görevlendirilmesinin mümkün olup olmadığı şeklindeki itiraz konusu müracaatla talep edilen hususun mütalaa talebi olduğunu değerlendirmiştir.⁴⁸ Kurul, Milli Eğitim Bakanlığına yapılan ve Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliğinin bazı hükümlerini belirterek, bunlardan ne anlaşılması gerektiği ve makine teknolojileri alanında görevli personelin bu hükümler çerçevesinde, kurumda alanları dışında yapılması gereken tüm bakım ve onarım işlerini yapmakla yükümlü olup olmadıkları şeklindeki itiraz konusu müracaatla talep edilen hususu da aynı gerekçeyle reddetmiştir.⁴⁹

3.14. Gizliliği Kaldırılan Bilgi ve Belgeler

Kanunun 28. maddesinde, gizliliği kaldırılmış olan bilgi/belgelerin, Kanunda belirtilen diğer istisnalar kapsamına girmiyor ise, bilgi edinme başvurularına açık hale geleceği hüküm altına alınmıştır. Kastedilen gizliliği kaldırılmış bilgi/belgeler, bu Kanuna göre gizli sayılan bilgi/belgelerdir (Koç ve Bacak, 2006: 139). Örneğin; Devlet sırrı niteliğinde olan bir bilgi/belge, kamuya açıklanmış/yayınlanmış ise, bu takdirde gizliliği kalkacaktır. Ancak; bu bilgi/belge Kanununda başka bir istisna maddesine giriyorsa örneğin, özel

⁴⁸ BEDK'nın 16.09.2010 tarih ve 2010/1586 sayılı kararı

⁴⁹ BEDK'nın 01.07.2010 tarih ve 2010/1166 sayılı kararı

hayatın gizliliği kapsamında kalıyorsa bilgi edinme başvurularına konu olamayacaktır (Hız ve Yılmaz, 2004: 115).

4. BİLGİ EDİNME HAKKI KAPSAMINDA KAMU İDARELERİNİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

İdarenin en önemli yükümlülüğü, görevi gereği sahip olduğu ya da olmak zorunda bulunduğu mevcut bilgi/belgeyi başvuranlara vermektir. Buna göre, kurum ve kuruluşlar, 4982 sayılı Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi/belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler (BEHK md.5).

4982 sayılı Kanunun kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanması esas alınmıştır (BEHK md. 2). Hukuki ve teknik bakımından “kamu kurum ve kuruluşları” deyimi açık olmamakla birlikte (Ayanoğlu, 2004: 18), Uygulama Yönetmeliği’nde kamu kurum ve kuruluşları; merkezi idare kapsamındaki kamu idareleri ile bunların bağlı, ilgili veya ilişkili kuruluşlarının, köyler hariç olmak üzere mahalli idareler ve bunların bağlı ve ilgili kuruluşları ile birlik veya şirketleri, T.C. Merkez Bankası, İMKB ve üniversiteler de dahil olmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz olarak enstitü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu kurum ve kuruluşları ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları olarak tanımlanmıştır.

Kamu iktisadi teşebbüsleri ile beraber askeri kuruluş mahiyetinde olan kamu kuruluşları da -kanundaki istisnalar dışında- bilgi verme yükümlülüğü altındadır. Ancak, yasama ve yargı organları, özel kesimlerde yer alan kişi ve kuruluşlar, kamu hizmeti imtiyazı yerine getiren özel hukuk kişileri ve köyler Kanun kapsamı dışındadır. Kanun her ne kadar organik belirleme yapmış ise de, yargı organlarının idari nitelik taşıyan faaliyetlerine ilişkin bilgi/belgelerin kanun kapsamı dışında tutulamayacağına dair BEDK kararları mevcuttur.⁵⁰ BEDK konuya ilişkin verdiği kararlarında; yargı organlarının idari işlemleri ile yargısal işlemleri arasındaki nitelik farkı dolayısıyla bu iki işlemin ayrı düzenlemelere tabi tutulması gerektiği hususunda tereddüt olmadığını, dolayısıyla yargı organlarının yargısal

⁵⁰ BEDK’nın 19.03.2009 tarih ve 2009/302 sayılı, 25.10.2004 tarih ve 2004/143 sayılı kararları

faaliyetleriyle ilgili bilgi/belge taleplerinin Kanun kapsamı dışında olduğu değerlendirilmesini yaptıktan sonra yargı organlarının idari işlemlerinin Kanun kapsamında olduğunu belirtmektedir.

Ayrıca, gerçek ve tüzel kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin 4982 sayılı Kanunu uygulanmasına dair usul ve esasları düzenleyen “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Bilgi Edinme Hakkı Uygulama Yönetmeliği” bulunmaktadır. Yasama organı olan TBMM bu Yönetmelik çerçevesinde bilgi edinme başvurularını değerlendirmektedir.

4.1. Arşiv Yönetimi Kapsamında Bilgi/Belgeleri Tasnif Etme ve Kaydetme Yükümlülüğü

Bilgi edinme hakkına ilişkin mevzuat uyarınca, kurum ve kuruluşlar, ellerinde mevcut olan ve bilgi edinme başvurusuna konu olabilecek bütün bilgi/belgeleri, bilgi edinme hakkının kullanımını kolaylaştıracak şekilde tasnif ederler. Bu amaçla, belge kayıt, dosyalama ve arşiv düzeniyle ilgili gerekli idari ve teknik tedbirleri almak zorunludur. Kurum ve kuruluşlar, bu kapsamda internet sitelerini kamuoyunun bilgi edinme haklarını kullanmalarına uygun bir biçimde düzenlemeleri, ilgili bilgi edinme başvuru formlarını yayınlamaları gerekir (Hız ve Yılmaz, 2004: 70).

Bilgi ve belgelerin tasnif edilmesinin yanı sıra elde edilen bu verilerin idare tarafından korunabilmesi, bilgilerin kötü niyetle yok edilmesine karşı tedbir alınmasını gerektirmektedir. Kanun; bu verilerin yok edilmesinin dışında içeriklerinin değiştirilmesini önlemek için de kayıtların içeriğinden ziyade kayıtların kendisinin de açıklanmasını öngörmektedir (Akşener ve Çakmakçı, 2004: 35).

4.2. İdarenin Görev ve Yapısını Tanıtma Yükümlülüğü

Bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi edinme başvurularından kaynaklanan iş yükünün azaltılması amacıyla, idarelere kendilerinin halka tanıtılması görevi yüklenmiştir. Bu husus Uygulama Yönetmeliğinde (Madde 6/3-4) açık olarak belirtilmiştir

4.3. İdarenin Bilgi Edinme Birimleri Oluşturma Yükümlülüğü

Kanun kapsamındaki idareler, bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi/belgelere erişimin zamanında sağlanabilmesi

amacıyla basın ve halkla ilişkilerle görevli birimlerinde, böyle birimleri yoksa yeni bir birim oluşturmak veya doğrudan kurum yöneticisine bağlı bilgi edinme yetkilisi görevlendirmek suretiyle bilgi edinme birimleri oluşturmak zorundadır. Bu birimlerde görevli personel, bilgi edinme hakkını kullanacak kişilerin istekleri halinde, başvurunun nasıl yapılacağı, talep edilen bilgi/belgenin kurum ve kuruluşun hangi biriminde bulunabileceği ve başvuru sonrasında işlemler konusunda bilgi verir, açıklama yapar, gerekli yardımı sağlar ve bilgi edinme başvurularıyla ilgili işlemleri yapar (Uygulama Yön. Md.8).

Bilgi edinme birimleri, bilgi edinme başvurularıyla ilgili olarak görevli tek birim değildir. Bu birimin görevi bilgi edinme başvurusunu alıp ilgili birime iletmektir. Bu aşamadan sonra ilgili birimin konuyla ilgili olarak başvuru sahibine cevap vermesi gerekmektedir (Eken, 2005: 137).

4.4. Bilgi Edinme Başvurularına İlişkin Rapor Hazırlama Yükümlülüğü

Kurum ve kuruluşlar, bir önceki yıla ait olmak üzere; kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısını, olumlu cevaplanarak bilgi/belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını, reddedilen başvuru sayısını ve bunların dağılımını gösterir istatistik bilgileri, gizli ya da sır niteliğindeki bilgileri çıkarılarak veya bu nitelikteki bilgiler ayrılarak bilgi/belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını, başvurunun reddedilmesi üzerine itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçlarını, gösterir bir rapor hazırlayarak, bu raporları her yıl Şubat ayının sonuna kadar BEDK'ya gönderirler. BEDK, hazırlayacağı genel raporu, söz konusu kurum ve kuruluşların raporları ile birlikte her yıl Nisan ayının sonuna kadar TBMM'ye gönderir. Bu raporlar takip eden iki ay içinde TBMM'ce kamuoyuna açıklanır (BEHK md.30).

4.5. Personelin Eğitimini Sağlama Yükümlülüğü

Kanun kapsamındaki idareler, Kanun ve bu Kanunun uygulanması ile ilgili olarak, bünyesindeki personelin eğitilmesi konusunda çalışmalar yapmak zorundadır. Bilgi edinmeye bilinçli ya da bilinçsiz olarak engel olunmasının önüne geçmek, Kanunun etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için kapsam dâhilindeki kurum ve kuruluşların hizmet içi eğitim ve seminerler düzenlemesi gerekmektedir (Uygulama Yönetmeliği md. 43).

5. BİLGİ EDİNME HAKKI İHLALİNİN SORUMLULUĞU

Sorumluluk, sözlükte “mesuliyet, uyulması gereken bir kurala aykırı davranışın hesabını verme, tazminatla yükümlü tutulma” anlamlarına gelmektedir (Yılmaz, 2002;1109). İdarenin işlem ve eylemleriyle kişilere verdiği zararları tazmin etmesi gereği, hukuk devletinin ve hakkaniyetin bir gereğidir. Hukuk devleti olan ülkemizde de idarenin sorumluluğu kabul edilmiştir (Bozdağ, 2010: 34).

Anayasa'nın 125. maddesi uyarınca, İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açık olmakla birlikte, İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür. Yine Anayasa'nın 129. maddesinde de memurlar ve diğer kamu görevlilerinin Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle, İdare, kamusal görevlerini yerine getirirken, yasaların kendisine verdiği yetkiler çerçevesinde hareket etmekle yükümlüdür. Bu nedenle bilgi edinme hakkının kullanılması kapsamında görevli ve yetkili kamu görevlilerinin hukuka aykırı davranışları için 4982 sayılı Kanunda müeyyideler öngörülmüştür.

5.1. İdarenin Sorumluluğu

Toplumun ortak yararına olan kamu hizmetinin yürütümünü sağlamak üzere eylem ve işlemler yapan idarenin, kimi zaman, hukuk kurallarının dışına çıkması, idare edilenlerin hak ve özgürlüklerini ihlal etmesi kaçınılmaz olabilmektedir (Candan, 2005: 5). Güçlü idarenin bu tür işlem ve eylemlerinden kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunması ve zararlarının giderilmesi için yargı yoluna gidilir (Giritli&Bilgen, 2006: 876). Anayasanın ilgili maddeleri (md. 40, 125 ve 123) uyarınca, idarenin ve kamu görevlilerinin görevle ilgili işlem ve eylemlerinden kaynaklanan zararlar idarece tazmin edilecektir. Bu tazminin nedeni ise idarenin hizmet kusurunun varlığıdır.

Hizmet kusuru genel olarak; idarenin ifa ile mükellef olduğu herhangi bir kamu hizmetinin kuruluşunda, düzenlenmesinde veya teşkilatında, bünyesinde, personeline yahut işleyişinde bir takım aksaklık, hukuka aykırılık, bozukluk, düzensizlik, eksiklik, sakatlık veya ihmalin ortaya çıkması, şeklinde tanımlanmaktadır (Günday, 2002: 320). İdarenin görevlilerinin, görevleri gereği, görevleri sırasında, kendilerine verilmiş araç ve gereçleri kullanarak veya görevlerinin verdiği nüfuzu ve yetkileri kullanarak görevleriyle ilgili olan hukuka aykırı işlem ve eylemleriyle üçüncü kişilere

verdiği hukuka aykırı zararlar, idarenin hizmet kusuru olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2003: 283).

İdarenin hizmet kusurunun nedenleri arasında ise öncelikle, idarenin yürüttüğü hizmetin çağın gereklerine uygun olmaması, idareden objektif olarak beklenen özen ve dikkatin gösterilmemesi, işlerin olması gereken standart ve kalitede yapılmaması şeklinde tanımlanabilen “Hizmetin Kötü İşlemesi” nedeni yer almaktadır (Bozdağ, 2010: 40). Danıştay hizmetin kötü işlemesini hizmet kusuru sayarak yönetimin sorumluluğuna karar vermektedir (Gözübüyük, 2000: 287). İdare tarafından bilgi edinme birimlerinde yeterli sayıda ve kalitede personeli istihdam edilmemiş olması, personelin gerekli eğitime sahip olmaması, personelin hizmetin görülmesinde gerekli özen ve dikkati göstermemiş olması gibi nedenlerle başvurulara yanlış/hatalı veya eksik cevap verilmesi ve BEDK tarafından verilen kararların yanlış yorumlanarak uygulanması gibi durumlarda “hizmetin kötü işlemesinden” dolayı idarenin kusuru söz konusu olup idareye sorumluluk tevdi edilebilecektir.

İdarenin yürüttüğü hizmeti, mevzuatın gerektirdiği sürede veya hizmetin gereklerine uygun sürede başlatmaması veya bitirmemesi “Hizmetin Geç İşlemesi” şeklinde oluşan kusuru olarak kabul edilmektedir⁵¹. Bu duruma, bilgi edinme hakkının kullanımına ilişkin başvurunun, idarenin tabi olduğu yasal başvuru süresinin geçirilmesinden sonra cevaplandırılması örnek olarak gösterilebilir.

İdarenin hizmet kusurunun nedenlerinin sonuncusu ise idarenin yürütmekle görevli olduğu kamu hizmetlerini hiç yürütmemesi (idarenin eylemsizliği) olarak bilinen idarenin “Hizmetin Hiç İşlememesi”nden doğan hizmet kusurudur (Bozdağ, 2010: 45). 4982 sayılı Kanun’da idarenin cevap vermesi açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bilgi edinme hakkı kapsamında idarenin “hizmeti sunmak ya da sunmamak konusunda takdir yetkisi”ne sahip olmaması nedeniyle, başvuru sahibine idarenin başvuru süresi içerisinde ve sonrasında cevap vermemesi idarenin hizmetin hiç işlememesi nedeniyle kusurlu sayılabileceği bir durumdur.

4982 sayılı Kanun kapsamında yapılan başvuru sonrasında, idarenin cevabı, bir idari işlem statüsündedir. Her ne kadar bilgi edinme başvurularının reddine dair başvuranlara yargı yoluna başvurma hakkı 4982

⁵¹ Danıştay 10. Dairesinin 01.05.1984 tarih ve 1984/104 E. 1984/910 K. Sayılı kararı

sayılı Kanunda açıkça tanınmamış olsa da Anayasa'nın 125. maddesi karşısında başvurulara ilişkin idarenin verdiği cevaplar idari işlem olarak tesis edildiğinden bunların tamamı yargı denetimine açıktır.

Bilgi edinme talebi reddedilen başvuru sahibinin, idarenin kararına karşı dilerse BEDK'ya itiraz yoluna başvurmak veya dilerse itiraz yoluna başvurmadan doğrudan doğruya idari yargıda dava açmak için seçimlik hakkı bulunmaktadır (Kaya, 2005: 286). Kurula itiraz, iptal davası açma süresi olan 60 günlük süreyi durdurur. Aynı durdurucu nitelik, tam yargı davası için de geçerlidir.

Bilgi edinme hakkının kullanımı 4982 sayılı Kanun hükümlerine aykırı şekilde engellenir ve başvuru sahipleri hizmetin "kusurlu" işletilmesi sonucunda maddi ve/veya manevi zarara uğradıklarını iddia ederlerse, tazminat talebi ile yargı yerine tam yargı davası açabilecektir. Örneğin, yukarıda anlatıldığı üzere, bilgi talebinin; idarenin bilgi edinme birimlerinde görevlendirdiği personeli yeterli derecede eğitmediği veya Kanunda bilgi edinme başvurularının cevaplanması için öngörülen sürelerle uymadığı ya da bilgi edinme birimlerini zamanında kurmadığı için karşılanamaması olasılıkları ile başvuranın "zararı"na yol açıldığının kanıtlanması koşuluyla tazminat hakkı doğabilecektir.

4982 sayılı Kanunda özel bir usul ve süre öngörülmediğinden, İdarenin hizmet kusuru oluşturan işlemleri için tazminat amaçlı tam yargı davası ile iptal davaları 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na göre açılacaktır.

5.2. Kamu Görevlilerinin Sorumluluğu

Bilgi edinme birimleri ve ilgili diğer birimlerde görevli memurlar ve diğer kamu görevlilerine, 4982 sayılı Kanunun ve ilgili mevzuatın uygulanmasında ihmalî, kusuru veya kasıtları bulunması halinde işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tâbi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanacaktır (BEHK md.29). Ayrıca, Uygulama Yönetmeliğinde de bilgi edinme hakkının kullanımı kapsamındaki başvurulara ilişkin uygulamaların kurum ve kuruluş yöneticilerince mevzuat dâhilinde denetleneceği belirtilmiştir (md. 42). İlgili mevzuatta suç unsurlarının belirtilmediği ve açık bir müeyyidenin de öngörülmediği anlaşılmaktadır.

BEDK bir kararında⁵² kamu görevlilerinin sicillerinin ilgisine açılması konusundaki istikrar kazanmış Kurul kararlarına ve uygulamada bu konuda kamuda oluşmuş uygulama birliğine rağmen ilgilinin talebinin karşılanmaması, başka bir kararında⁵³ ise başvuruya olumlu/olumsuz hiçbir cevap verilmemesi nedeniyle, söz konusu mevzuatın uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan personelin tespit edilerek haklarında 29. madde uyarınca işlem yapılması teminini hem idareden talep etmekte hem de başvuru sahibini cezai işlem yapılması için idareye şikâyetle bulunabileceği hususunda bilgilendirmektedir.

Öncelikle yukarıda yer alan bazı kavramlar üzerinde durmak faydalı olacaktır. Kanun kamu görevlilerinin ihmali, kusuru ve kastı olmak üzere üç durumdan bahsetmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) suçun oluşmasının kastın varlığına bağlı olduğu, kastın varlığı için suçun kanuni tanımındaki maddi unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesinin zorunlu olduğu belirlenmiştir (Parlar ve Hatipoğlu, 2008: 75). Bu nedenle, ilgili maddenin yazımında *“kanunun uygulanmasında... kastı bulunanlar”* ibaresi *“yasanın uygulanmasını kasten (bilerek ve isteyerek) engelleyenler veya yasanın uygulamasında kasten mevzuata aykırı işlem tesis edenler”* biçiminde anlaşılmalıdır (Koç ve Bacak, 2006: 140)

TCK 257/1. maddesinde tanımlanan “Görevi Kötüye Kullanma” suçu; kamu görevlisinin yasada yazılı hallerden başka her ne suretle olursa olsun görevini yasanın gösterdiği usul ve esaslardan başka suretle yapması veya yasanın koyduğu usul ve şekle uymadan yapmasıdır. Ancak suçun oluşması için kişilerin mağduriyetine neden olma veya kamunun zararına neden olma ya da kişilere haksız bir menfaat sağlama şeklinde belirli bir neticenin oluşması aranmıştır (Bakıcı ve Yel, 2009: 332). Bu durumda 4982 sayılı Kanunun uygulamasını kasten engelleyen, örneğin yasal süre içerisinde istenilen bilgi/belgeyi başvuranın siyasi konumu/görüşü nedeniyle kasti olarak vermeyen, eksik veya yanlış veren veya verilmesine müsaade etmeyen, bu şekilde kişiyi o bilgi/belgeden mahrum bırakmak suretiyle mağdur eden kamu görevlileri görevlerini kötüye kullanmış olacaktır.

TCK bağlamında ihmal, görevine giren bir işi yapılması gerektiğini bildiği halde yapmamak şeklindeki bir pasif davranışı ifade eder. Gecikme

⁵² BEDK'nın 04.03.2010 tarih ve 2010/396 sayılı kararı

⁵³ BEDK'nın 07.12.2005 tarih ve 2005/868 sayılı kararı

göstermek, göreve giren bir işi yapılması gerekli ve mümkün olan zamandan sonraki bir zamanda yapmaktır (Parlar ve Hatipoğlu, 2008: 75). Bu durumda TCK'nın 257. maddenin 2. fıkrasında tanımlanan "Görevi Kötüye Kullanma" suçu oluşur. Ancak yine suçun oluşması için yukarıda sayılan neticelerin oluşması aranmıştır (Parlar ve Hatipoğlu, 2008: 3632). Bu durumda da 4982 sayılı Kanunun uygulamasını ihmal veya gecikme göstermek suretiyle engelleyen, örneğin yasal süre içerisinde istenilen bilgi/belgeyi başvuruları zamanında kontrol etmeyen, kontrol ettiği halde gereken işlemleri yapmayan veya işlemlerin veya yazışmaların yapılmasında gecikme gösteren ve bu şekilde görevin gereklerini yerine getirmede ihmal ve gecikme göstererek başvuru sahiplerini mağdur eden kamu görevlileri, görevlerini kötüye kullanmış olacaktır.

Kusur ise, bilerek veya bilmeyerek bir işi gereği gibi yapmama nedeniyle ortaya çıkan ve yasanın korumadığı bir eylem, olay ya da işlemdir (TDK, 2011). Bilgi edinme hakkının kullanımında kusuru bulunan kamu görevlileri hakkında da durumun gereklerine göre eğer kusuru Ceza Kanunu kapsamında değerlendirilebiliyorsa hakkında ceza soruşturması açılması, eğer kusuru disiplin hukuku kapsamında değerlendirilebiliyorsa hakkında disiplin soruşturması açılması ve disiplin cezası uygulanması şeklinde yaptırımlar uygulanacaktır.

Kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında 4483 Sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanacağından 4982 sayılı Kanun ve ilgili mevzuatın uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan memurlar hakkında yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi durumun gereklerine göre 4483 sayılı Kanun hükümleri doğrultusunda idare tarafından soruşturma yapılarak, verilecek soruşturma iznini müteakiben Cumhuriyet Savcılıklarınca TCK'nın 257. maddesi doğrultusunda genel hükümlere göre ceza kovuşturması yapılacaktır. 4483 sayılı Kanuna tabi olmayanlar hakkında ise ilgili mevzuatta yer alan özel soruşturma usulü (örneğin BDDK ve TMSF başkan ve üyeleri ile personeli hakkında 5411 sayılı Kanunun 104. ve 127. maddelerinin uygulanması gibi) uygulanarak soruşturma yapılması gereklidir. Eğer sorumlu kamu görevlisinin tabi olduğu kurumun teşkilat kanununda herhangi bir

hüküm bulunmuyorsa, haklarında Cumhuriyet Savcılıklarınca TCK ve CMK bağlamında genel hükümlere göre doğrudan soruşturma yapılacaktır.

Kamu görevlilerinin bilgi edinme hakkının kullanılmasına aykırı fiilin bir ceza kovuşturması gerektirip gerektirmediğine bakılmaksızın, tabii oldukları mevzuatta yer alan disiplin hükümleri uygulanabilecektir. Buna göre, Kanunun uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı olan memurlar hakkında; ayrıca 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa (DMK) tabi olanlar için bu Kanunda yer alan disiplin hükümleri çerçevesinde yapılacak olan disiplin soruşturması sonunda tespit edilen disiplin suçlarına yine aynı Kanunda yer alan disiplin cezaları uygulanacaktır (Koç ve Bacak, 2006: 142). Buna göre bilgi vermede kusurlu memur ve diğer kamu görevlilerine 657 sayılı Kanunun 125. maddesi gereğince ihmal (buradaki ihmal TCK bağlamındaki ihmalden ziyade görevde dikkatli davranılmaması, gereken özenin gösterilmemesi durumunu ifade etmektedir) halinde uyarma, kusur halinde kınama, kasıt halinde ise aylıktan kesme cezası verilebilecektir. DMK'ya tabi olmayanlar için de kendi özel kanunlarının disiplin hükümleri uygulanacak olup ölçülülük esası alınmak suretiyle 657 sayılı Kanuna göre verilecek cezalara benzer müeyyideler uygulanabilecektir.

Bilgi edinme hakkının kullanımı kapsamındaki başvurulara ilişkin uygulamalar, kurum ve kuruluş yöneticilerince mevzuat dahilinde denetlenecektir (Yönetmelik m. 42/1). Denetim görevinde ihmal ve kusuru bulunan kamu kurum ve kuruluş yöneticileri hakkında da cezai ve hukuki sorumluluğa ilişkin yukarıda yer alan genel hükümlerin uygulanması söz konusu olabilecektir.

6. SONUÇ

Bilgi edinme hakkı, bireylerin kendilerini ilgilendiren veya ilgilendirmesin öğrenme arzusunda oldukları bilgi/belgelere erişebilmesini ifade eder. Ancak bireylerin öğrenme arzusu içinde oldukları her bilgi/belgeye erişemeyecekleri de bir gerçekliktir. İşte bu noktada bilgi edinme hakkının sınırları karşımıza çıkmaktadır. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Uygulama Yönetmeliğinde bilgi edinme hakkı kullanımının sınırları belirlenmiştir.

Her ne kadar ilgili mevzuatla bilgi edinme hakkının sınırları belirlenmiş ise de uygulamada, “devlet sırrı”, “ticari sır” ve “ülkenin

ekonomik çıkarına zarar verme” gibi ibarelerin muğlaklığı ile hangi bilgi/belgelerin istisna kapsamında olduğunun açık olmaması nedeniyle bu sınırların yorumlanmasında tereddütler hasıl olmaktadır. Bu sınırların tespitinde Kanunda yer alan düzenlemelerin yeterli olmadığı, bu nedenle sınırların kanunlarla net bir şekilde tespit edilmesi gerektiği, bunu sağlamaya matuf olarak ise, bilgi edinme hakkının sınırlarına ilişkin olan “Devlet Sırları” ve “Ticari Sırlar” gibi ilgili Kanun Tasarılarının bir an önce kanunlaşması ve uygulamaya geçmesinin önem arz ettiği dile getirilen bir gerçektir. Sadece bu tarz tasarıların yasalaşması yeterli değildir; 4982 sayılı Kanun’da da bu sınırların çerçevesini daha somut olarak çizmeye yönelik gerekli değişiklik çalışmalarının yapılması faydalı olacaktır.

Bununla birlikte, bilgi edinme başvurularıyla ilgili yapılan itirazlar üzerine idare tarafından verilen kararları inceleyen, idarelerin bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin görüş ve değerlendirme istemlerini karşılayan Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu’nun bilgi edinme hakkının sınırları ve Kanunun uygulanmasında yaşanan sorunlara dair verdiği kararları, Kanunun ve ilgili mevzuatın uygulanması ve yorumlanmasında idarelere ışık tutmaktadır. Bu nedenle BEDK kararlarında yapılan yorumların söz konusu olayın dışında başka örneklerle de açıklanması, muğlak durumlarda (ticari sırda 4734 sayılı Kanunun ilgili hükümlerinin uygulanmasının belirtildiği kararında olduğu gibi) hangi mevzuatın referans alınması gerektiğinin belirtilmesi ve uygulamaya ilişkin tespit edilen aksaklıkların net olarak ortaya konmasının daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Diğer taraftan, bilgi edinme hakkının kullanımının engellenmesi, zorlaştırılması veya önlenmesi bir dizi yaptırıma bağlanmıştır. Bilgi edinme hakkının kullanımına ilişkin olarak Kanun kapsamındaki kurum ve kuruluşların bilgi verme ve bilgi edinme birimleri oluşturma, arşiv yönetimi kapsamında bilgi/belgeleri tasnif etme ve kaydetme gibi bir dizi yükümlülükleri bulunmaktadır. İdarelerin bu yükümlülüklerini yerine getirmemesinden veya bilgi edinme hakkının kullanımı kapsamında sundukları hizmetlerin gereği gibi işlememesinden dolayı bilgi edinme başvurusunda bulunanların zararları/mağduriyetlerine neden olunmuşsa, idarenin sorumluluğuna gidilebilecektir. Bu durumda bilgi edinme hakkının kullanımı için başvuruda bulunanlar yargı yoluna başvurabilecek ve yargılama sonunda haklı bulunurlarsa tazminat alabileceklerdir.

Ayrıca, bilgi edinme birimlerinde görevli olan memurlar ve diğer kamu görevlilerinin de bilgi edinme hakkının kullanımı esnasında bağlı oldukları görevlerinin gereği gibi yerine getirilmemesi nedeniyle 4982 sayılı Kanunun uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunmuş ise, bunlar hakkında durumun gereklerine göre 4483 sayılı Kanun hükümleri veya sorumlu kamu görevlisinin tabi olduğu özel soruşturma usulü çerçevesinde soruşturma yapılacaktır.

Bununla birlikte, bilgi edinme hakkının ihlali durumunda ilgili kamu görevlilerinin işledikleri fiillerin bir ceza kovuşturmasını gerektirip gerektirmediğine bakılmaksızın haklarında tabii oldukları mevzuatta yer alan disiplin hükümleri uygulanabilecektir. 4982 sayılı Kanunun uygulanmasında ihmali, kusuru veya kastı bulunan görevliler hakkında; 657 sayılı DMK'ya tabi olanlar için bu Kanunda yer alan disiplin hükümleri, DMK'ya tabi olmayanlar için de kendi özel kanunlarının disiplin hükümleri doğrultusunda disiplin soruşturması yapılarak disiplin cezası uygulanacaktır.

İlgili kanun maddesinde herhangi bir cezai sorumluluk ön görülmediği için Kanunun ihlaline ilişkin fiillerin hangi suçun unsurlarını oluşturduğu hususunda netlik bulunmaması nedeniyle Kanun metninde, hem disiplin hem de cezai hükümlerin maddede açıkça düzenlenmesine ve BEDK tarafından da bunların izlenmesi ve kontrol edilmesine yönelik değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akşener, H. Sırrı, Ramazan Çakmakçı (2004), Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 1. Baskı, Legal Yayınevi, İstanbul.
- Ayanoğlu, Taner (2004), Bilgi Edinme Hakkı ve Yargısal Korunmasına İlişkin Bazı Sorunlar, Legal Hukuk Dergisi, S. 18,
- Bakıcı, Sedat, Özgecan Bakıcı Yel (2009), Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Bozdağ, Ahmet (2010), İdare Hukukunda İdarenin Hizmet Kusuru ve Danıştay Uygulaması, Türk İdare Dergisi, Sayı: 468, Ankara.
- Candan, Turgut (2005), Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.
- Çolak, N. İlker (2005), Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Sınırlama Ölçütleri, www.E-Akademi.org.
- Duran, Lütfi (1998), İdari Usul İlkeleri ve Kapsadığı Konular, T.C. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu, Ankara.
- Eken, Musa (2005), Yönetimde Şeffaflık, Sakarya Kitapevi, Adapazarı.
- Giritli, İsmet, Pertev Bilgen (2006), İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul.
- Gözübüyük, A. Şeref (2000), Yönetimsel Yargı, 13. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Güney, Niyazi, Kenan Özdemir, Solmaz Y. Balo (2004), Yeni Türk Ceza Kanunu, Adil Yayınevi, Ankara.
- Hız, Yüksel, Zekeriya Yılmaz (2004), Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- İyimaya, Ahmet (2003), Bilgi Edinme ve Verilere Ulaşma Özgürlüğü, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 61, S.1, Ankara.
- Günday, Metin (2002), İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Kaboğlu, Ö. İbrahim (1989), Kollektif Özgürlükler, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır.

- Kaya, Cemil (2005), “İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı”, Seçkin Yayıncılık Ankara
- Koç, Cihan, A. Aziz Bacak (2006), Gerekçeli–Açıklamalı Bilgi Edinme Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun, Kartal Yayınevi, İstanbul.
- Küçük, Ayhan (2011), Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararları Işığında Bilgi Edinme Hakkının Sınırları, Terazi Hukuk Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 61, Ankara.
- Mastı, A. Korhan (2008), Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı ve Kişilik Hakları İle İlişkisi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Parlar, Ali, Muzaffer Hatipoğlu (2008), Türk Ceza Kanunu Yorumu, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Şavran, Yasemin (2006), Bilgi Edinme Hakkı ve İdarenin Bilgi Verme Yükümlülüğü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Kocaeli.
- TDK (2011), Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.05.2011
- Yıldırım, Ramazan (2003), Türk İdare Hukuku Açısından İdari Başvurular, Akader Yayınları, Diyarbakır.
- Yılmaz, Ejder (1992), Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara.

